

SOSYAL KAYNAŞMA

SOCIAL COHESION

Yrd.Doç.Dr.Betül DUMAN*
Yrd.Doç.Dr.Osman ALACAHAH**

ÖZET

Bu çalışma son zamanlarda akademik ve siyasi ilgi görmeye başlayan sosyal kaynaşma kavramı ve bu kavramın boyutları ile sosyal sermaye, sosyal içerme ve dışlanma gibi kavramlarla ilişkilerini anlamaya çalışmaktadır. Bu yönüyle literatürdeki farklı sosyal kaynaşma kavramsallaştırmalarını değerlendirmektedir. Ayrıca sosyal değişim ve sosyal kaynaşma arasındaki ilişkileri analiz eden yaklaşımlar tanıtılmaktadır.

ABSTRACT

This paper explores the concept of social cohesion which has been increasingly gaining academic and political interest recently and seek to comprehend the dimensions of the concept and the connections with the related concepts such as social capital, social inclusion and social exclusion. In this regard, this paper provides a review of the ways social cohesion has been conceptualized in the literature. Besides, approaches that aim to analyze the relations between the processes leading to social change and social cohesion were introduced.

Sosyal Kaynaşma, Sosyal Sermaye, Sosyal Dışlanma ve Sosyal Değişim
Social Cohesion, Social Capital, Social Exclusion, Social Change

1. GİRİŞ

Sosyal kaynaşma kavramı üzerinde akademik ve siyasal ilgi artmaktadır. Günümüzde küreselleşme; uygulanagelen neoliberal politikaların hegemonyasında sosyal kaynaşmayı sağlayan referansları ve kurumları zayıflatmaya başlamıştır. Son zamanlarda piyasanın ve tüketimin başatlığının büyüme-enflasyon gibi göstergeler üzerinde olumlu sonuçlar yaratsa da aynı zamanda yoksulluk, işsizlik, yardımlaşma ve dayanışmanın tümüyle üçüncü sektöre terk edilmesi, geleceğe ilişkin umutsuzluk gibi sonuçlar da yaratmaktadır. Ayrıca, ulusal kimliğin gücünü yitirerek farklılık

* Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

** Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

siyasetinin uç vermesi, hoşgörünün azalması ve artan bireyselleşme gibi gelişmeler yaşanmaktadır. Bu yeni toplumsal durum, sosyal kaynaşmayı akademisyenlerin üzerinde durduğu bir konu haline getirmektedir.

Öte yandan devletler ve siyasiler de dikkatlerini cari toplumsal yapıyı kuşatan, vatandaşları bir arada tutacak sosyal kaynaşma sorununa yöneltmeye ve sosyal kaynaşmayı sağlayıcı/güçlendirici politikalara ağırlık vermeye başladılar. Özellikle göçmenliğin artışı, 11 Eylül saldırısı, Paris varoşlarında yaşanan ayaklanma, çokkültürlülüğün en iyi uygulanan ülkesi olarak bilinen Avustralya’da ırkçı ayaklanmaların başgöstermesi ve akabinde Danimarka’da patlak veren karikatür krizi ve nihayet İsviçre’de minare yasaklanması gibi olaylar “toplumları birarada tutan değerler nelerdir” sorusu etrafından sosyal kaynaşma sorununa özel bir önem verilmesi gereğine işaret etmektedir. Neticede farklılıkları vurgulayan, bireyselleşmeyi ve piyasayı baş tacı eden, sosyal devleti dışlayan neoliberal siyasaların ortak gelecek tahayyülleri, kaderde ve tasada birlik ve tüm toplumsal kesimlerce paylaşılan ortak değerleri güçlendirmeden ve etnik-dini-kültürel farklılıklar arasında iletişim-etkileşim süreçleri oluşturmadan, toplumsal birliğe ilişkin endişe ve kaygıları hakedecek olumsuz sonuçlar yarattığı gözlenmektedir. Bu çerçevede sosyal kaynaşma bağlamında eşitlik-özgürlük ve dayanışma ideallerine dayalı demokratik bir toplumun sosyal-ekonomik ve kültürel politikalarının gözden geçirilmesi öncelikli bir hedef olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal kaynaşmanın ön plana çıkışında 3 temel nedenin altı çizilebilir: birincisi sosyal kaynaşma politik istikrar ve demokratik güvenliğin vazgeçilmez bir koşulu olarak kabul görmektedir. Çünkü bölünmüş ve eşitsiz toplumlar adil olmadıkları gibi uzun dönemde istikrarı güvenceleyemezler. İkincisi sosyal kaynaşma zenginliğin ve ekonomik büyümenin kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Üçüncüsü de sosyal kaynaşmada yaşanan sorunlar, örneğin zayıf dayanışma değerleri, emek piyasasından dışlanma, zayıf sosyal bağlar, kamu harcamalarını artıran sonuçlar doğurmaktadır¹. Sosyal kaynaşma özgürlük-eşitlik ve dayanışma ilkeleri arasında yeni bir dengeyi oluşturulması hususunda yol gösterici bir işlev üstlenmektedir. Neticede bu üç ilke her zaman birbirini destekler sonuçlar üretmemekte, birbiri ile çelişkili de çalışmaktadır. Nitekim özgürlük eşitliği tehdit eder ve dayanışmayı azaltırken, bazı dayanışma türleri eşitsizliklerin sürdürülmesine hizmet etmektedir. Dayanışma ve eşitlik olmadan varolan bir özgürlük ise “piyasa her şeydir” noktasına ulaşmaktadır. Tam bu noktada sosyal kaynaşma kavramı, demokratik bir toplumun dayandığı bu ilkeler arasında yeni bir dengeyi oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın birinci kısmında sosyal kaynaşma kavramına ilişkin farklı tanımlamalar ele alınacaktır. Kavramın tanımlanmasına ilişkin sorun çoğunlukla sosyal kaynaşmanın tanımlanması ve ölçümünün disiplinler ve araştırma konularına göre farklılık göstermesinden dolayı soyut ve muğlak bir kavram olarak değerlendirilmesidir. Hatta sosyal kaynaşmanın genel doğası tüm bağlamlar için geçerli net bir tanımın yapılmasına da izin

¹ Berger-Schmitt, R. “Considering Social Cohesion in Quality of Life Assessments: Concept and Measurement, *Social Indicators Research*, 58, 2002:404.

vermemektedir. Ancak sosyal kaynaşma kavramına ilişkin tanımlar incelendiğinde çok boyutlu bir kavram olarak ele alındığı görülmektedir. Bu çerçevede kavramın tanımı, boyutları, sosyal sermaye ve sosyal dışlanma/içerme kavramları ile ilişkileri ikinci bölümde değerlendirilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise sosyal kaynaşmaya dönük farklı yaklaşımlar ele alınacaktır. Bu kapsamda iki ana yaklaşım ayırtedilmektedir. Bunlar; sosyal kaynaşmayı bir neden ve bir sonuç olarak değerlendiren yaklaşımlardır.

2. SOSYAL KAYNAŞMA: TANIM, BOYUTLAR ve İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

2.1. Kavramın Tanım ve Boyutları

Sosyal kaynaşma kavramının herkesin üzerinde mutabakat sağladığı bir tanımın olmadığı ve muğlaklığı tartışılmaktadır. Bazıları sosyal kaynaşma kavramını dayanışma, aidiyet ve güven ile eşitleyerek ele alırken, başka bazıları içerme, sosyal sermaye, yaşam kalitesi ile içeriğini doldurmaya çalışmaktadır. Bazı sosyologlar terimi sosyal entegrasyon ve sistem entegrasyonu ile bağlantılandırmaktadırlar². Kavramın bu durumu Bernard'a³ göre sosyal kaynaşmanın hibrid bir zihni inşa olmasından kaynaklanmaktadır ve bu nedenle yarı kavram niteliği taşımaktadır. Yarı kavram olma niteliği bir yandan seçili göstergeler üzerinden mevcut durumun araştırılmasına hizmet etmesi ve bu yönüyle gerçekçi –bilimsel bir yüze sahip olması, diğer yandan ise çeşitli koşullara uyarlanabilir ve siyasal bir eylemin konusu olabilecek esneklikte başka bir yüze sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu belirsizlik de kavramın tanımlanmasını zorlaştırmaktadır.

Sosyal kaynaşma kavramına açıklık getirebilmek bakımından Chan⁴ literatürde iki ana yaklaşımın ayrıştırılabileceğinden bahsetmektedir. Bunlar; politika analizcilerinin yaklaşımı ve akademisyenlerin yaklaşımıdır.

Politika analistleri tarafından geliştirilen tanımlar uluslararası kurumların, Kanada ve Avrupa'nın ortaya koyduğu politik yaklaşımlardır. Bunlar sosyal kaynaşmayı belli bir hedefin gerçekleştirilmesi olarak tasavvur ederler. OECD⁵ sosyal kaynaşmanın ekonomik ve maddi boyutuna odaklanarak en dar içeriği oluştururken, Avrupa Konseyi kavramı demokratik kaynaşma, sosyal kaynaşma, kültürel kaynaşma olmak üzere birbiriyle ilişkili üç kategoride incelemekte ve en geniş tanımlamayı yapmaktadır. Avrupa Birliği sosyal kaynaşma kavramını, dayanışma temelinde Avrupa toplum modeli ile tutarlı olarak tanımlamaya çalışmaktadır. Avrupa Birliği'ne göre sosyal kaynaşma bir toplumun tüm mensuplarının refahını güvenceleme

² Chan, J.; To, H.; Chan, E. "Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research", Social Indicators Research, 75, 2006:274

³ Bernard, P. "Social Cohesion: A Critique", CPRN Discussion Paper No: F/09, Aralık 1999. <http://www.cprn.org/doc.cfm?doc=311&=en> (12.12.2009)

⁴ Chan, 2006: 274–275

⁵ OECD. *The Well-Being of Nations: The Role of Human and Social Capital*. OECD: Paris, 2001.

kapasitesi olup, eşit - adil erişim ve ayrımcılığın önlenmesi, özerk bireysel gelişim, insan onurunun korunması ve toplum yaşamına katılım diyebileceğimiz dört kurucu unsura dayanır⁶. Esasen OECD, Dünya Bankası, AB gibi kurumlar işsizlik, yoksulluk, gelir eşitsizliği, sosyal dışlanma ve bilgi toplumundan dışlanmayı sosyal kaynaşmaya yönelik tehditler olarak değerlendirmektedirler. Ekonomik ve sosyal tehditler üzerinde politik ve kültürel olanlardan daha çok mutabakat vardır⁷.

Kanada’da yürütülen tartışmada, çokkültürlülük hedefine ulaşmak için sosyal kaynaşmayı aynı topluma mensubiyete ilişkin ortak bir duygu inşası, etnik kimliklere saygı ve vatandaşların sosyal yaşama tam katılımı olarak tanımlanmıştır. Sonrasında ise sosyal kaynaşma gelir dağılımından istihdama, konuttan sağlık ve eğitim hizmetlerine erişime kadar çok alanlı bir politika çerçevesi içerisinde, etnik ve bölgesel bir mesele olmanın dışında sosyal ve ekonomik bir mesele olarak ele alınmaya başlanmıştır⁸.

Bu türden tanımlama girişimlerine dönük eleştiri, tanımlamaların sorunlardan kaynaklı ortaya çıkmış olması ve siyasal gündeme göre sosyal kaynaşma stratejilerinin değişeceği. Bu kapsamda, etnik temelde ayrışan bir toplumda sosyal kaynaşmanın ortak aidiyet duygusunun oluşturulmasına yöneldiği, ekonomik alanda eşitsizliklerin olduğu toplumda ise sosyal kaynaşma stratejisinin eşitsizlikleri/ayrımların azaltılmasını hedefleyeceği ifade edilebilir.

Akademik alanda ise kökleri Durkheim’a uzanan bir sosyal kaynaşma tanımlaması mevcuttur. Durkheim’ın “sosyal dayanışma ve ağlar” üzerinden tanımladığı sosyal kaynaşma tanımı günümüze kadar gelmektedir ve özellikle sosyologlar ve sosyal psikologlar sosyal kaynaşma kavramını odağa almadan ve doğrudan tanımlamadan, kavramı sosyal entegrasyon, istikrar ve sosyal çözümler gibi daha geniş kavramlar içinde ele almaktadırlar. Bu kapsamda Berger-Schmitt ile Gough ve Olofsson çalışmaları örnek oluşturmaktadır⁹. Bu çalışmalar sistemik düzeyde yapılan, bireysel amprik verilere dayanmayan çözümlerlerdir. Burada bir istisna Lockwood¹⁰ olup, Lockwood’un çalışması incelendiğinde kaynaşmanın toplumsal entegrasyonun daha spesifik bir durumu olduğu ve sistem entegrasyonunun aksine sadece bireyler ve sosyal grupların analize dahil edildiği görülmektedir. Lockwood’un kuramında sosyal entegrasyon iki kısma ayrılmaktadır: birincisi makro düzeyde işleyen sivil entegrasyondur ve kurumsal düzeyde bütünleşmeyi anlatmaktadır. İkinci kısım ise mikro ve mezo düzeyde birincil ve ikincil bağların gücünü ifade eden sosyal

⁶ European Commission, *Third Report on Economic and Social Cohesion*, Brussels, Commission of the European Communities. 2004.

⁷ Jeanotte, S. *Social Cohesion Around the World: An International Comparison of Definitions and Issues*. The Department of Canadian Heritage, Strategic Research and Analysis Directorate. 2000:2.

⁸ Chan, 2006: 277.

⁹ Chan, 2006:275

¹⁰ Lockwood, D. *Civic Integration and Social Cohesion in Capitalism and Social Cohesion: Essay on Exclusion and Integration*, I. Gough ve G. Olofsson (Der.). New York, Palgrave Macmillan. 1999:6

kaynaşmadır. Bunların karşıtları sivil yozlaşma ve sosyal çözülmedir. Sonuçta sosyal kaynaşma bir toplumdaki bireylerin birbirlerine ne kadar güçlü bağlarla bağlandığının anlaşılmasına hizmet etmektedir. Burada, bir toplumdaki insanların iki kriterin aynı anda gerçekleşmesi halinde birbirlerine bağlı oldukları kabul edilmektedir; birincisi bireylerin sosyal dışlanma ile karşı karşıya olmamasıdır. İkincisi toplumsal bütünlüğün korunmasına dair pozitif tutumların paylaşılmasıdır.

Diğer bir girişim ise sosyal kaynaşmayı toplumsal kümeler/vatandaşlar arasındaki etkileşim durumuna göre tanımlar. Bu konuda Jenson (1998), Chiesi (2004), Chan (2006), Whelan ve Maître (2005b) çalışmaları örnek oluşturmaktadır. Bu çalışmalar mutlak surette sosyal sermayeye atıfta bulunur ve bunlara göre sosyal sermaye sosyal kaynaşmanın vazeçilmez unsurudur¹¹. Bu noktada sosyal sermayenin 3 boyutu ayırılmaktadır: ilki sosyal kümeler ve örgütler arasındaki ilişkiler ve etkinlikler; ikincisi ortak değerler, yakınlık duygusu, dayanışma ve güven esasında sosyal ilişkilerin niteliği ve üçüncüsü işbirliği ve sivil bağlılığı olanaklı kılacak şekilde işlevsellik, verimlilik ve istikrar bakımından kurumların niteliğidir¹².

Woolley¹³ ise sosyal kaynaşmayı tanımlamak için 3 unsura dikkat çekmektedir. Bunlar; dışlanmanın olmaması, sosyal sermaye temelli etkileşim ve temaslar ile grup kimliğine dayalı topluluk tasavvuru ve ortak değerlerdir. Bu yaklaşımların yanı sıra sosyal kaynaşmayı eşitsizliklerle ve dışlanma/içerme ile ilişkilendirerek tanımlayan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Dahrendorf¹⁴, sosyal kaynaşmış bir toplumun eşitsizliklerin azaltıldığı, dışlanmanın olmadığı bir toplum olduğunu ifade eder. Bu kapsamda dışlanmanın önlenerek herkes için eşit fırsatların yaratılması stratejisi önem kazanmaktadır. Ayrıca nesnel ve algılanan düzeyler arasında da ayırım yapmak gereği vardır. Bollen ve Hoyle¹⁵ küçük gruplar temelinde geliştirdikleri yaklaşımlarında nesnel düzeyin bireysel davranışlar alanı ile ilişkili olduğunu, algılanan düzeyinin ise farklı yaşam alanlarına dönük tutumlarla irtibatlı olduğunu ifade etmektedirler.

Literatürdeki tanımların ve bu tanımlara kaynaklık eden yaklaşımların farklılığı kavram üzerinde bir mutabakat sağlanmasını zorlaştırmakla birlikte, Chan¹⁶ iyi bir tanımlamanın sosyal kaynaşmayı iletken koşullar ve değerler hakkında değil de terimin asıl unsuru hakkında

¹¹ Berger-Schmitt, R. "Social Cohesion As an Aspect of the Quality of Societies: Concept and Measurement". Mannheim: Centre for Survey Research and Methodology (ZUMA) EuReporting Working Paper No.14. 2000:7

¹² Berger-Schmitt, R. 2002. 411.

¹³ Woolley, F. "Social Cohesion and Voluntary Activity: Making Connections", Center for the Study of Living Standards (CSLS) Conference: The State of Living Standards and the Quality of Life, Ekim 30-31, Ottawa 1998:2-5

¹⁴ Dahrendorf, R, Report on Wealth Creation and Social Cohesion in a Free Society, London. 1995: vii

¹⁵ Bollen, K. A.; Hoyle, R. H. "Perceived Cohesion: A Conceptual and Empirical Examination", Social Forces, The University of North Carolina Press, 69, Aralık 1990, s:479-480.

¹⁶ Chan, 2006:290.

bilgi vermesi gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca kavram günlük kullanıma yakın şekilde, sıradan insanın dilinde tanımlanmalıdır. Bu kapsamda kavram şöyle tanımlanmaktadır: Sosyal kaynaşma “toplumun üyeleri arasında güven, aidiyet, işbirliği ve yardımlaşma isteği gibi tutumlar kümesince nitelenen yatay ve dikey ilişkilerle ilişkili durumlar ve bunların davranışsal görünümleridir”. Sosyal kaynaşmanın yatay ve dikey boyutları; sivil toplum içerisindeki kaynaşma ile devlet-vatandaş ekseninde bulunan kaynaşmadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi Chan¹⁷ sadece tutumların, bireysel psikolojilerin değil aynı zamanda davranışların da analize dahil edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Sivil toplum içerisindeki sosyal kaynaşmanın göstergeleri vatandaşlararası güven, yardımlaşma ve dayanışma niyeti, aidiyet ve kimlik gibi nitelikler iken, devlet-vatandaş ekseninde bulunan sosyal kaynaşmanın belirleyicileri ise kurumlara güven ve siyasal katılımıdır.

Bu kapsamda çoğulcu bir yaklaşım geliştiren Kanadalı sosyal kuramcı Jenson’ın tanımlaması önemlidir. Jenson¹⁸ sosyal olarak kaynaşmış bir toplumu, tüm kesimler ve bireyler için “aidiyet, içerme, katılım, tanıma ve meşruiyet” duygusu yaratan toplum olarak tanımlamaktadır. Jenson’a göre ayrıca kaynaşmanın bu türden pozitif tutumları izolasyon, dışlama, kayıtsızlık, red ve gayrimeşruluk” gibi olumsuz değerlere referansla tamamlanmaktadır. Aidiyet/izolasyon kriteri ile; ortak paylaşılan değerlerin varlığı, yokluğu ve kimlik hissini; içerme/dışlanma kriteri ise ekonomik alanda, piyasada fırsatların eşitliği boyutunu araştırır. Aynı şekilde katılım-kayıtsızlık, merkezi ve yerel düzeyde toplumsal/siyasal katılımı; tanıma-red kriteri ise, toplumun farklılıklara saygısını ve hoşgörü düzeyini araştırmaktadır. Farklı çıkarlara sahip bireyler arasındaki çelişki ve çatışmalarda sosyal kurumlar ve siyasetin arabulucu olarak meşruiyetinin analizi ise meşruiyet-gayrimeşruluk kriterini oluşturmaktadır.

Bernard¹⁹, Jenson’ın bu çalışmasına dayalı olarak farklı boyutları en iyi şekilde sentezleyen bir yaklaşım geliştirmiştir. Bernard’ın şemasında Jenson’dan farklı olarak iki açılımı vardır. Birincisi bu beş boyuta eşitlik-eşitsizlik boyutunu eklemesidir. İkincisi ise bunları etkinlik alanları ile ilişkilendirmesidir. Bu kapsamda kavramsal şemasında, etkinlik alanları olarak ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel alanlar olarak analitik ayrıştırma yapılmaktadır. Ayrıca O’na göre sosyal kaynaşma hem bir neden hem de bir sonuçtur. Bu nedenle sosyal kaynaşmayı sağlayan koşullar ile sosyal kaynaşmanın sonuçlarının analitik olarak ayrıştırılması gereği vardır. Ayrıca, sosyal kaynaşmayı ölçümleyen ampirik çalışmasında hem tutumsal hem de davranışsal göstergeler dikkate alınmaktadır.

Görüldüğü gibi kavrama ilişkin çok farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Yapılan tanımlamalar neyin analiz edileceği, ölçüleceği, hangi politikaların önerileceği hususlarında ciddi farklılıklar doğurmaktadır. Esasen sosyal kaynaşma kavramını çok boyutlu olarak ele alınması, hem nesnel hem

¹⁷ Chan, 2006: 294

¹⁸ Jenson J. Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research, *Canadian Policy Research Networks*, CPRN Study, n° F/03, 1998: 15-17

¹⁹ Bernard, 1999:13-15

de algılanan boyutu, hem de ekonomik-sosyal-kültürel alanı kuşatan değerlendirmenin daha kapsayıcı olacağı değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede sosyal kaynaşmaya ilişkin tanımların çoğunluğuna bakıldığında sosyal kaynaşma kavramının özellikle iki boyutunun öne çıkarıldığını söylemek olasıdır: bu iki boyutun birbirleriyle ilişkili olsa da analitik olarak ayrıştırılması gerektiği de ifade edilmektedir²⁰. Birinci boyut eşitsizliklerin, ayrımların, bölünmelerin azaltılmasıdır ki sosyal dışlanma kavramı da eşitsizlikleri kapsamaktadır. İkinci boyut ise sosyal ilişkiler, bağlar ve bağlılıkların güçlendirilmesidir. Bu boyutta da sosyal içerme ve sosyal sermaye kavramları önem kazanmaktadır.

2.2. Sosyal Kaynaşma ve Sosyal Dışlanma/İçerme

Toplumun sosyal kaynaşmışlık derecesi ile sosyal içerme ve dışlanma arasında güçlü bağlar bulunmaktadır. İçerici bir ekonomide insanlar güven ve bağlılık geliştirip, sosyal sermayeye yatırım yapmaktadırlar ve bu da daha güçlü bir sosyal kaynaşma üretmektedir. Diğer taraftan dışlayıcı ekonomilerde ise sosyal kaynaşma zayıflamaktadır²¹.

Sosyal dışlanma kavramı toplumdaki bağların kurulması ve yeniden üretilmesini sağlayan süreçler yerine, yetersiz sosyal kaynaşmanın nedenleri üzerinde odaklanmaktadır. Yetersiz sosyal kaynaşmanın belirtileri sağlıklı bir toplum durumu için uyarıcı göstergeler olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımda, en bariz belirti yoksulluk gibi daha sınırlı bir kavram yerine yoksulluğun çok boyutlu niteliğini dikkate alan dışlanma kavramının kullanılmasıdır.

Sosyal dışlanma bireyin temel gereksinmelerini karşılayamamasıyla başlayıp, giderek toplumla olan bağlarının zayıflayarak kopmasına kadar uzanan dinamik bir süreçtir. Sosyal dışlanmanın dinamik bir süreç olması sadece işsiz, gelirden yoksun olmasıyla değil, kendi ve çocukları için geleceğe ilişkin umut ve beklentilerinin de düşük olmasıyla ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Sosyal dışlanmanın en önemli unsurlarından biri de, toplumdaki önemli ekonomik ve sosyal fırsatlara katılmayı sağlayan ve temel yaşam standartlarını belirleyen vatandaşlığa ilişkin hakların kullanılamaması veya bunlardan yoksunluktur²².

Yoksulluk bireylere ve hanehalklarına ilişkin bir tanımlama iken, dışlanma bireylerle toplum arasındaki ilişkinin niteliğine dair bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda sosyal dışlanmanın yoksulluğu da kapsayan daha geniş bir anlamı olduğu söylenebilir. Çünkü dışlanmış kişiler her zaman yoksul kişiler değildirler. Yine yoksulluk daha çok bölüşüm sorunu üzerine odaklanırken, sosyal dışlanma bölüşüm sorununun yanı sıra yetersiz sosyal katılım, sosyal bütünleşmenin yokluğu ve güç yoksunluğu

²⁰ Noll, H. Social Indicators and Quality of Life Research:Background, Achievements and Current Trends, 2004. <http://manta.cs.vt.edu/isqols/Noll-SI-Research-in-Genov-2004.pdf> (22.12.2009)

²¹ Oxoby, R. "Understanding Social Inclusion, Social Cohesion and Social Capital". International Journal of Social Economics, 2009, vol:36/12, s: 1141

²² Sapançalı, F. "Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri" Çalışma ve Toplum, 2005/3:54-56

gibi sosyal ilişkiler üzerine odaklanır. Sosyal dışlanma yoksulluğun, ayrımcılığın ve diğer dezavantajların nedenlerini ve etkilerini analiz ederek, aslında insanları yoksulluğa iten ekonomik, sosyal ve politik süreçler üzerinde durmaktadır²³. Kısacası sosyal dışlanmada görece bir yoksunluk söz konusudur.

Fransa’da bireyi topluma entegre edici kurumların başarısızlığı nedeniyle ilişkinin kopması ve yeni yoksulluk meselesi tartışmaları bağlamında dışlanma kavramı ilk defa gündeme gelmiş olup, aşağıdaki dört sistemden biri veya daha çoğunun yetersizliği sonucu oluşan durum olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu sistemler şöyledir²⁴:

- sivil entegrasyonu sağlayacak demokratik hukuki sistem,
- ekonomik entegrasyonu sağlayacak emek piyasası,
- sosyal entegrasyonu sağlayan refah rejimi,
- kişilerarası entegrasyonu sağlayan aile ve topluluk sistemi.

Fransa’da sosyal dışlanma yaklaşımı birey ve toplumlar arasındaki bağların kopmasına ilişkin sorunlarla ilgilenirken, Anglo-Sakson araştırma geleneği daha çok dağıtım meselesine odaklanmaktadır²⁵. Bu yönüyle ülkelerin ulusal ve ideolojik yapılanmalarına göre farklı dışlanma türlerinin oluştuğu kabul edilmektedir²⁶.

Avrupa Konseyi Lizbon toplantısını (2000) takiben, Sosyal Koruma Komitesi kurulmuş ve Komite ortak göstergelerin geliştirilmesiyle görevlendirilmiştir. Sosyal dışlanmanın ölçülmesinde genellikle sayısallaştırılabilir/ölçülebilir unsurlar üzerinde yoğunlaşılmaktadır. Bu bağlamda çoğu zaman yaşam standartlarına ilişkin bazı göstergelerden yararlanılmaktadır. Bu göstergelerin bir kısmı gelire ilişkin parasal göstergelerken bir kısmı ise parasal olmayan ancak sayısallaştırılabilen göstergelerdir. AB’de de resmi anlamda sosyal dışlanmaya ilişkin veriler derlenirken bu ikili ayırımdan yararlanıldığı görülmektedir²⁷.

²³ Sapancalı, 2005: 58

²⁴ Berghman, J. “Social Protection and Social Quality in Europe”. *The Social Quality of Europe*, W. Beck, L. van der Maesen and A. Walker (Der). Bristol: The Policy Press.1998: 258–259

²⁵ Haan, A. Social Exclusion: Towards a Holistic Understanding of Deprivation. 1999. <http://www.dse.de/ef/poverty/hehaan.htm> (12.12.2009)

²⁶ Silver, H. Social Exclusion and Social Solidarity.” *International Labour Review* 133, no: 5-6 (1994): 539.

²⁷ Nitekim, Aralık 2001’de Leaken Avrupa Konseyi’nde Sosyal Koruma Komite’si tarafından sosyal dışlanmanın boyutlarına ilişkin 10 tanesi birincil, 8 tanesi tali olmak üzere toplam 18 niceliksel gösterge benimsenmiştir. Ancak, bu göstergelerin büyük bir kısmı göreceli yoksulluk temellidir (Sapancalı, 2005:67). Birincil göstergeler; düşük gelir oranı, gelir dağılımı, düşük gelirin devamlılığı, ortalama düşük gelir farkı, bölgesel kaynaşma, uzun dönemli işsizlik oranı, işsiz hane sayısı, erken okul terkleri, doğumda hayat beklentisi, sağlıklılık algısıdır. OECD (2001) tarafından geliştirilen göstergeler ise şöyledir: boşanma oranı, üreme oranı, yalnız ebeveynler, grup üyeliği, seçimlere katılım oranı, dış ülke doğumlu nüfus, intihar oranı, ilk doğumda kadın yaşı, çocuklu çalışan kadın, suç oranı, ilaç kullanımı sonucu oluşan ölümler, milliyetçiliğin temellükü, işe ara verme sıklığı, sığınmacılar, tedavi merkezlerindeki insan sayısı.

Avrupa'da başat olan diğer bir yaklaşım sosyal kaynaşmayı içerme kavramı ile irtibatlandırmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Komisyonu sosyal kaynaşma kavramını dışlama ve içerme kaygılarını yansıtan politik, sosyal ve ekonomik kaynaşma türlerinin bir bileşimi olarak tanımlamaktadır. Konsey'e göre kaynaşmanın tanımlayıcı nitelikleri şunlardır:

- ortak bağlılık ve dayanışma
- sosyal ilişkilerin ve ortak değerlerin gücü (ortak değerler: adalet duygusu, sosyal dayanışma ve sorumluluk, diğergamlık, hoşgörü)
- Ortak kimlik duygusu ve aynı topluma ait olma hissi
- Güven (kişinin kendine, diğerine, kurumlara ve geleceğe ilişkin güveni)
- Ayrımcılık, eşitsizlik ve sosyal dışlamanın azaltılması

Belirlenen bu nitelikler kağıtında, kayıtsızlık ve ayrımcılık, sosyal ve çalışma hayatındaki önyargılar, ortak değerlerin varlığı, gruplararası sosyal etkileşim ve temas yoğunluğu, ülke dilinin bilinme ve kullanılma düzeyi, bireyselliğin ve kimliğin tanınması, etkin katılım, emek piyasasına ve diğer kamusal hizmetlere erişim, mekansal ayrışma durumu gibi kriterler sosyal kaynaşma açısından önem taşırlar. Sosyal kaynaşma, her bireyin genel olarak aynı toplumun mensubu oldukları, aynı fırsat ve risklere sahip oldukları duygusuna sahip olmalarını gerektirmektedir²⁸.

İngiltere'de sosyal kaynaşma etrafındaki tartışma sonucunda sosyal kaynaşmanın belli merkezi değerlere bağlılık, eşitlik ve hakkaniyet, diyalog ve danışma, hoşgörü, uzlaşma ve yer açma, çeşitliliğe saygı ve ırkçılık ve yabancı düşmanlığının tasfiyesi hallerinde sözkonusu olabileceği değerlendirilmektedir²⁹.

Hem Avrupa Birliği hem de OECD, sosyal kaynaşma tanımı üzerinde mutabakata ulaşılması zor olsa da, tüm ülkeler arasında mukayese yapmaya olanak sağlayacak asgari ortak göstergeleri oluşturmaya çalışmaktadırlar. Elbette sosyal kaynaşmayı zayıflatan uyarıcı durumların tespiti tümüyle operasyonel bir cevap oluşturmayacaktır. Tam istihdam varsayımına dayalı Batılı toplumlarda istihdamın sosyal kaynaşmanın kurucu unsuru olduğu dikkate alınırca, işsizlik ve yoksulluğun sosyal kaynaşmayı zayıflatan uyarıcı göstergeler olarak ele alınması şartıdır. Keza analogi yapılırsa günümüzde ırkçılık, hoşgörüsüzlük, hak ve özgürlüklerin daralması, şiddetin artması gibi toplum yaşamını yokeden gelişmelerin de sosyal kaynaşmayı tehdit eden uyarıcı göstergeler olarak ele alınması gerekecektir.

2.3. Sosyal Kaynaşma ve Sosyal Sermaye

Kanada yaklaşımına paralel şekilde sosyal kaynaşma kavramını sosyal sermaye ile eş tutan ya da onun bir alt parçası kabul eden bir eğilim

²⁸ Maxwell, J. *Social Dimensions of Economic Growth*, Eric John Hanson Memorial Lecture Series, University of Alberta. 1996:13

²⁹ Parekh, B. (Der) *The Future of Multi-Ethnic Britain*. London: Profile Books. 2000:56

mevcuttur. Avrupa Sosyal Göstergeler Sisteminde iddia edildiği gibi sosyal kaynaşma sosyal sermaye temeline oturur, sosyal sermaye de sosyal ilişkiler ve bağlardan üretilir, sürdürülür ve deneyimlenir³⁰.

Sosyal sermayenin sosyal kaynaşma politika çerçevesine dahil edilmesinin önemli bir nedeni, insanların homoeconomicus olarak içine sığdırıldığı dar tanımlamanın, iş-istihdam-emek piyasası vasıtasıyla kaynaşmayı merkezine alırken daha yapısal ve işlevsel bir açıklama getirdiği ancak bu açıklamada dışarda bırakılan ilişki-etkileşim ve algısal süreçlerin esasen azınlıklar, göçmenler gibi kesimlerin geniş toplumla kaynaşmasında asli işlevler gördüğünün farkedilmesidir. Bu algısal ve ilişkisel boyut, sosyal sermayenin ilgi alanını oluşturmaktadır³¹.

Bourdieu³² sonrasında sosyal sermaye kavramı, Coleman³³, Portes³⁴, Putnam³⁵ ve Kawachi'nin³⁶ çalışmaları ile geliştirilmiştir. Sosyal sermaye Putnam'a göre³⁷ toplumun etkinliğini artıran karşılıklı güven, normlar ve ağlar gibi sosyal örgütlenmenin niteliklerine ilişkindir. Sosyal sermayenin en yaygın tanımı karşılıklı güven stoku ve paylaşılan değerler gibi kısaca insanların ortak sorunlarını çözmek, kolektif faydalar elde etmek ya da çevresi üzerinde belli düzeyde denetim sağlamak gibi ilişki ağlarına işaret etmektedir. Sosyal sermaye bireyler ya da gruplar arasındaki iletişim ve etkileşimin kalitesi ve yoğunluğu, karşılıklı bağlılık duygusu, ortak değerler ve normlara dayalı güven, aidiyet hissi ve dayanışmaya atıfta bulunmaktadır³⁸.

Sosyal sermaye çok farklı tanımlamalara ve boyutlara sahip bir kavram olsa da, önemli boyutlardan biri bilişsel ya da davranışsal sermaye ile yapısal sosyal sermaye arasındaki farktır. Bunlar birbirleriyle yakından bağlantılıdır. Sosyal sermayenin bilişsel kısmı normlar, değerler, tutumlar ve inançları içerir ve sosyal sermayenin bilişsel parçasını araştıran anketler, bireylerin kişilerarası güven, paylaşım ve karşılıklılık algı düzeyini ölçer. Yapısal sosyal sermaye toplumdaki ilişkisel bağlar ve etkinliklerin kapsamı ve yoğunluğu; enformel sosyallikler, gönüllü örgütlenmelerin yoğunluğu, sivil entegrasyon düzeyi üzerine odaklanır. Yapısal sosyal sermaye kurumlar, politikalar ve kültür tarafından biçimlendirilmektedir. Sosyal sermaye bazen tümüyle psikolojik bir değişkenle tanımlanmaktadır:

³⁰ Berger - Schmitt 2000:7

³¹ Portes, A. "Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology". Annual Review of Sociology, 24, 1998: 4-6

³² Bourdieu, P. "The Forms of Capital". John G. Richardson (Der.): Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood Press 1986, s. 243, 248

³³ Coleman J. S. The Foundations of Social Theory. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press. 1990:302

³⁴ Portes, A, 1998: 6.

³⁵ Putnam, R. D. Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press 1993.

³⁶ Kawachi I, Kim D; Coutts A; Subramanian, S. V. "Reconciling The Three Accounts of Social Capital". International Journal of Epidemiology, 32 (4). 2004. 685

³⁷ Putnam, R. D. 1993:167

³⁸ Kawachi, I; Coutts, A; Pinto, P; Cave, B, Social Capital Indicators in UK, A Research project for the Commission for Racial Equality, Ben Cave Associates Ltd, Haziran 2007: 10

güven, duygusal destek ve karşılıklılık normları gibi psikososyal kaynakları anlatmaktadır³⁹.

Sosyal sermaye iki kısımda incelenmektedir. Yatay sosyal sermaye eşit ya da eşite yakın birey ve gruplar arasındaki bağları yansıtırken, dikey sosyal sermaye iktidar, kaynak veya statü bakımından hiyerarşik, eşitsiz ilişkilerden açığa çıkar. Yatay sosyal sermaye içinde ilave bir ayrışma da bağlayıcı sosyal sermaye (bonding) ile birleştiric/köprü kurucu (bridging) sosyal sermaye arasında yapılmaktadır. Bağlayıcı sosyal sermaye türdeş gruplar içindeki ilişkilerle alakalı olup, bunlar aile üyeleri, komşular, yakın arkadaş ve meslektaşlar arasında mevcut güçlü bağları içermektedirler. Bunlar sosyal normların aile üyelerine aktarımında birincil araçlardır ve uygun sosyal davranışın edinilmesi, karşılıklı yardımın örgütlenmesi ve zayıf olanın korunması gibi normların inşasında önemli işlevleri vardır. Köprü kurucu sosyal sermaye ise heterojen grup ilişkilerinde gözlenmektedir, zayıf bağlar olup, farklı etnik, mesleki, sosyo-ekonomik arkaplana sahip gruplar arasındaki formel ve enformel ilişkileri içermektedirler.

Gittell ve Vidal⁴⁰; Putnam'ın bağlayıcı ve köprü kurucu sosyal sermaye ayrımını devam ettirmektedirler ve bağlayıcı sosyal sermayenin türdeş toplumlarda ortak geçmiş temelinde üretildiğini ve bu nedenle bir politika gerektirmediğini belirtmektedirler. Köprü kurucu sosyal sermaye ise üretilmesi daha zor olan bir sosyal sermaye türüdür. Bunun politika bağlamında ele alınması zaruridir, çünkü birbirinden farklı gruplar arasında formel örgütler ve belli düzeyde kurumsallaşma ile köprüler yaratmayı, bireylerin kendilerini daha geniş bir ulusal topluluğun üyesi olarak düşünmelerini teşvik etmeyi gerektirir. Köprü kurucu sosyal sermaye daha önce birbirini tanımayan farklı insanlar arasında kurumlar dolayısıyla genel bir güven ortamı yaratmaktadır.

Sosyal sermaye üzerindeki araştırmalarda etnisite, sosyal sermaye ve entegrasyon süreçleri arasındaki etkileşim incelenirken bu ayırımdan yararlanılmaktadır. Bu alandaki literatür etnik kökenleri farklı birey ve gruplar arasında güven verici ve karşılıklılık ilkelerince örgütlenmiş sosyal ağların yani köprü kurucu sosyal sermayenin yaratılmasının entegrasyon sürecine hizmet ettiğini ifade etmektedir. Öte yandan köprü kurucu ve bağlayıcı sosyal sermaye arasında karmaşık bir ilişki vardır, bu nedenle bağlayıcı ilişkiler köprü kurucu ilişkilerin inşasını sağlayacak güvenlik ve istikrarı yaratırlar. Her iki sosyal sermaye türünün hem bireysel hem de topluluk düzeyinde ölçülmesi önemlidir. Bu, etnik ilişkilerin niteliğine dair bilgilendirme sağlayacağı gibi sosyal sermayenin yaratılması, güçlendirilmesi kapsamında politikaların da çerçevesini tayin etmektedir.

Flore⁴¹, sosyal sermayeyi ölçmek için formel gönüllülük ve sivil entegrasyon düzeyi ile mahalle, yerel yönetim, yargı, güvenlik güçleri,

³⁹ Kawachi vd. 2007:16

⁴⁰ Gittell, R.;Vidal, A. Community Organizing. Building Social Capital as a Development Strategy. London: Sage. 1998:52

⁴¹ Flore, G. "Social Capital in Diverse Communities" 2005. www.ccsr.ac.uk/esds/events/2005-11-04/flore.pdf (20.12.2009)

parlamento ve işverenlere yönelik güven göstergelerini kullanmaktadır. Ayrıca, etnik çeşitliliğin sosyal sermaye üzerinde taşıdığı etki dikkate alınarak ayrımcılığa tabi bir etnik grubun algısı, kültürel entegrasyon ve kurumlarla geçmiş temaslarını da ilave etmektedir.

Sosyal sermaye toplumun sadece kaynaşması açısından değil, aynı zamanda ulusun zenginliği, ekonomik büyümenin belirleyici unsuru olarak da ele alınmaktadır. Ancak sosyal sermayenin sosyal kaynaşma ile aynı anlamda kullanılması doğru değildir, çünkü sosyal sermaye sosyal kaynaşmanın sadece bir boyutunu oluşturmaktadır. Analitik olarak, sosyal sermaye birey ve grup düzeyine odaklanır, sosyal kaynaşma ise daha bütüncül bir yaklaşım sunar ve toplumun genel durumu ile ilgilidir. Mantıksal olarak yüksek düzey sosyal sermaye, sosyal kaynaşmanın da yüksek düzeyde olacağını garanti edemez. Özellikle etnik olarak ayrılmış toplumlarda bireyler aynı etnik grup bireylerle yoğun sosyal ilişki ve etkileşimler geliştirebilir, ancak etnik gruplar arası bağlar hiç kurulmamış ya da zayıf kurulmuş olabilir. Hatta bir etnik grubun yüksek sosyal sermayeye sahip olması o toplumun sosyal olarak kaynaşmış bir toplum olarak tanımlanmasına müsaade etmez⁴². Bu nedenle sosyal sermaye yaklaşımı etnik çeşitliliğe sahip toplumlarda kullanılacaksa, yabancı düşmanlığı, ırkçılık gibi konular yanısıra etnik gruplar arası ilişkileri de sorgulamalıdır.

Etnik azınlıkların birey ve topluluk düzeyinde sosyal sermayesinin değerlendirilmesi tüm grupların sivil ve sosyal katılım ve eşitsizlik düzeyinin anlaşılmasında önemli katkı sağlamaktadır. İlk bakışta birleştirici/köprü kurucu sosyal sermaye türünün geliştirilmesinin entegrasyonu sağlamakta en iyi yol olduğu düşünülmektedir. Ancak bu konudaki araştırmalar bazı şartlar altında etnik gruplar arasındaki yerleşik sosyal sermayenin korunmasının gelecekte eşitliğin tesisinde önemli olduğu konusunda uyarıda bulunmaktadır.

Bağlayıcı sosyal sermaye, etnik topluluk ile toplumun çoğunluğu arasında entegrasyonun sağlanmasında gözardı edilmemesi gereken koruyucu bir işleve sahiptir. Bağlayıcı sosyal sermayenin koruyucu işlevi, bireyler ve aileler finansal kaynaklara erişme güçlüğü yaşıyorlarsa daha da önemli hale gelmektedir. Bu nedenle entegrasyon politikası bu türden grupların entegre olacağı toplumun sosyo-ekonomik tabakalaşmasını da değerlendirmek zorundadır.

Sosyal sermaye bireyleri daha iyi fırsatlarla buluşturarak ekonomik entegrasyonu ya da etnik grup içi işbirliğini destekleyerek daha müreffeh yaşamalarına izin verir. Bilindiği gibi bireyler kendi şahsi ilişkilerini iş, istihdam, kredi fırsatları için kullanmaktadır. Bu şahsi ağ aynı zamanda kimlik eksenli olarak işlemektedir. Bazı azınlık grupları özellikle ayrımcılık ve kültürel engeller yaşıyorsa sosyal sermaye ağlarını ekonomik güvenlik amaçlı kullanmaktadır. Bazı durumlarda azınlık grupları paralel ekonomik mekanlar geliştirmektedir. Bu ekonomik mekanlarda işgücü, tedarikçi hatta

⁴² Chan, J.; To, H.; Chan, E. "Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research", Social Indicators Research, 75, 2006: 292

müşteri bulunmasında bile etnik gruplara güvenilmektedir. Eđer bir etnik grup içinde yüksek düzeyde bağlayıcı sermaye var ve köprü kurucu sosyal sermaye yok düzeyde ise gettolaşma gözlenmektedir⁴³. Bu itibarla birleştirici/köprü kurucu sosyal sermayenin güçlendirilmesi sosyal kaynaşmanın önemli politika çerçevelerinden biri olmaktadır.

3. SOSYAL KAYNAŞMAYA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

Beauvais ve Jenson⁴⁴ sosyal kaynaşmanın bir neden mi yoksa bir sonuç mu olduğunun uzun süredir tartışıldığından bahisle, sosyal kaynaşmayı sonuçlar doğuran bağımsız bir değişken olarak ele alan yaklaşımlar ile çeşitli alanlardaki eylemlerin bir sonucu, bağımlı bir değişken olarak ele alanlar arasında ayırım yapılabileceğinden bahsetmektedir. Avrupa'da sosyal kaynaşmayı ele alan çalışmalarda küreselleşme ve Avrupa'nın parasal ve siyasal bir birlik haline gelmesi süreçleri başat olarak yer almaktadır. İkinci süreçle ilişkili tartışmalar parasal birliğe yönelimin etkileri ve uyumlu sosyal refah politikalarının oluşturulması etrafında şekillenmektedir. Sosyal refah programlarının sosyal kaynaşmaya katkısı ve özellikle istihdamın önemine vurgu yapılmaktadır. Sosyal kaynaşmayı bir sonuç olarak ele alan yaklaşımlar ise çoğunlukla 3 farklı değişkeni inceler: Birincisi, sosyal kaynaşmanın dış ekonomik faktörler tarafından tehdit altında olduğu değerlendirilmektedir ve değişimin özellikle iki boyutu- yeni teknolojiler ve küreselleşme- ve bunların sosyal ilişkilere etkisi incelenmektedir. İkincisi toplumsal çeşitliliği sosyal kaynaşmayı zayıflatan veya güçlendiren bir faktör olarak değerlendirmektedir. Bu çalışmalar sosyal kaynaşmanın kurucu unsurları olarak ortak değerler ve sosyal dayanışmayı ele alan tanımlar geliştirmektedirler. Üçüncüsü ise topluluk niteliği ile sosyal kaynaşma arasındaki ilişkileri araştıran çalışmalardır. Buna mukabil sosyal kaynaşmayı bir neden olarak ele alan yaklaşımlar da mevcuttur. Sosyal kaynaşmaya dair bu tür yaklaşımlarda sosyal kaynaşmanın kırılabilirliği değil de büyümeye, refaha/esenliğe ve katılım/demokrasiye katkısı gibi konulara odaklanılmaktadır. Bunlar sosyal sermayeyi, sosyal dayanışmayı ve sosyal ağları sosyal kaynaşmanın kurucu unsurları olarak ele almaktadırlar. Her ne kadar literatürde bu türden bir ayırıştırma yapılsa da genel eğilim sosyal kaynaşmayı tek yönlü bir kavram olarak ele almamak, aksine sosyal kaynaşmayı hem neden hem de bir sonuç olarak ele almaktır.

3.1- Bir Sonuç Olarak Sosyal Kaynaşma

Bu türden çalışmalardan bir kısmı küreselleşmenin yol açtığı yeni ekonomik yapılanmanın Avrupa'da ve genelde dünyada sosyal kaynaşmayı zayıflatan yapısal dönüşümleri analiz edilmektedir. Bu sürecin eşitsiz, gerilimli, güvensiz, endişeli bir toplum ortaya çıkarttığından bahisle küresel rekabete sosyal çözülmenin eşlik ettiği belirtilmektedir⁴⁵.

⁴³ Kawachhi vd. 2007: 16

⁴⁴ Beauvais, C; Jenson J. "Social Cohesion: Updating the State of the Research", CPRN Discussion Paper, n: F/22. 2002. <http://www.cprn.org/doc.cfm?doc=167&1=en> (10.12.2009)

⁴⁵ Dahrendorf 1995: 39

Küreselleşme ve sosyal kaynaşma ilişkisini ele alan çalışmalarda (Wilkinson 1996, Dahrendorf 1995; Gough ve Olofsson 1999) küresel rekabet ve teknoloji iki önemli değişim alanı olarak öne çıkmaktadır. 1980 sonrası dönemde küresel rekabeti sağlamak bakımından ulus devletlerin, bir yandan ekonomik büyümeye odaklandıkları ve ekonomik büyümenin önşartı olan deregülasyona, özelleştirmeye ve sosyal devletin küçültülmesi ve devlet merkezli sosyal dayanışmanın azaltılmasına yöneldikleri, diğer yandan da sanayi sektöründen hizmetler sektörüne doğru bir yapılanmaya geçerek, birbirine benzer rekabet stratejileri oluşturdukları ifade edilmektedir. Bu politika tercihleri, piyasa mekanizmasının olumsuz sonuçlarını şahsileştirip, toplumsal kesimlerin yaşama şansları ve fırsatlarına ilişkin yeni eşitsizlikler yaratarak sosyal kaynaşma üzerinde olumsuz sonuçlar üretmektedir⁴⁶. Gough ve Olofsson⁴⁷, İngiltere’de küreselleşme sürecinin sivil entegrasyonu kuran siyasal vatandaşlık açısından bir sorun görmeselerde, ekonomik ve sosyal vatandaşlığın gücünü yitirdiğinden bahsetmektedirler. Ayrıca, küresel rekabet ve iletişim teknolojileri özellikle sermayenin ve üretimin yer seçimi köklü şekilde etkilemiş, sınırlı/esnek işgücü istihdamı ve ucuz emek yer seçiminde belirleyici hale gelmiştir. Bu olgu işsizlik meselesini, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ana gündemi haline getirmiştir. İstihdama ilişkin oluşan durum çok önemlidir, çünkü istihdam sosyal entegrasyonun bir unsuru olup, sosyal bağlar ve dayanışma üretir, tüketimi belirler, bireylere özerklik ve tanınma imkanı sağlar ve nihayet bireye rekabet gücü sağlar. İşsizlik uzun dönem sürerse boşanmalar, aile içi şiddet, alkolizm gibi sosyal bozukluklar gözlenmektedir⁴⁸. Sosyal devlet ile riskleri azaltılmış ve istihdamda olan bireylerin toplumun kurumlarına güven ve pozitif tutumlar geliştirdikleri bilinmektedir. İşsizlik dışında bu süreçte etnik girişimcilik ve yoksulluğun kadınlaşması, dışlanma, yoksulluk/sınıf altı kategorilerin gelişmesi gibi sonuçlar açığa çıkmıştır⁴⁹.

Benzer şekilde bilgi toplumunun sunduğu imkanlar sosyal etkileşimleri yüzyüze olmaktan çıkarıp, insanı eve yönlendirirken, akrabalıktan bağı eksensli ilişkileri zayıflatması, bireysel yaşamı destekleyerek mahalle dahil bir yer ile ilişkilene duygusunu azaltması, dolaylı sosyalleşme süreçlerine daha geniş imkan tanınması ve doğrudan sosyalleşme ortamlarının önemini yitirmesi yapılan değerlendirmelerdir⁵⁰.

⁴⁶ Dahrendorf 1995: 38 ve Wilkinson, S.G, *Unhealthy Societies:The Afflictions of Inequality*. London: Routledge.1996:319

⁴⁷ Gough and Olofsson (Der). *Capitalism and Social Cohesion: Essays on Exclusion and Integration*, Palgrave: UK/USA, 1999: 213

⁴⁸ Stanley, D. “What Do We Know about Social Cohesion: The Research Perspective of the Federal Government’s Social Cohesion Research Network”. *Canadian Journal of Sociology*, 28(1).1993:5

⁴⁹ Kurz K; Nikolei, S. *Global Competition and Labor Market Restructuring: the Transition into the Labor Market in Germany*, GLOBALIFE Working Paper Series, v: 15, Faculty of Sociology, University of Bielefeld, 2001: 10

⁵⁰ Ferlander, S.; Duncan,T. *Social Cohesion and On-Line Communities*. The SCHEMA Project (Social Cohesion through Higher Education in Marginal Areas), 1999. <http://www.STIR.ac.uk/schema>. (22.12.2009)

Küreselleşme bireyselleşme ve piyasanın ve rekabetin başatlığını gündeme getirerek sosyal dayanışma, işbirliği ve sosyal adalet duygularını da sarsmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile işgücünün kafa/kol emeği ve kadın/erkek emeği gibi kendi içinde bölünmesi, esnek sözleşmelerin yaygınlaştırılarak risklerin şahsileştirilmesi, istihdamın enformelleşmesi, taşeronlaştırma süreci gelişmiştir. Böylece kolektif eylemler güçleşmekte, sınıf ilişkileri zayıflamakta ve sendikalılık azalmaktadır⁵¹. Sınıf ilişkilerinin çözülmesi, tüketim ekonomisini yaygınlaştırmak suretiyle gerçekleştirilmekte ve tüketim yeni bir toplumsal statü ve tabakalaşma değeri taşımaya başlamaktadır. Bu kapsamda yoksulluk yanı sıra görece yoksunluk ve mahrumiyet yaygınlaşmaktadır. En önemli entegrasyon mekanizmaları olan piyasanın ve tüketimin dışlayıcı karakteri ve yeni bir eşitsizlik kurması⁵², sosyal devletin gerilemesinin yarattığı sonuçlarla birleşmektedir. Bu çerçevede Gough ve Olofsson⁵³ eşitsizlik, yoksulluk ve dışlanmanın önlenmesi, Dahrendorf⁵⁴ ise herkes için eşit fırsatlar sağlanması sosyal kaynaşmanın önşartı olarak kabul etmektedirler. Burke ve Shields⁵⁵ ise işsizlik, sendikaların zayıflaması, sosyal dışlanma ve sosyal eşitsizliklerin sosyal kaynaşmayı zayıflattığını belirtmektedirler ve hükümetlerin sosyal kalkınma ve piyasa ekonomisi arasında yeni bir denge kurmalarını, kolektif pazarlık sisteminin yeniden inşa edilmesini önermektedirler.

Küreselleşme süreciyle birlikte çok katmanlı bir eşitsizlik yapısı, sosyal dezavantajların karmaşık bir haritasını oluşturmuştur. Bu haritada daha keskin çizgiler ise özellikle göçmenler ve etnik grupların yoğunlaştığı alanlarda müşahade edilmektedir. Bu grupların maruz kaldığı yeni eşitsizlikler ve yaşam koşullarındaki kötüleşme, konut alanlarının ve mahallelerin ayrışması, temsil sorunu ile derinleşmekte ve ikinci sınıf vatandaşlık algısı kurmakta ve sosyal kaynaşmayı zayıflatmaktadır⁵⁶. Vatandaşlığın yeterince geniş kurumsallaştığı toplumlarda bile gerek ayrımcı uygulamalar gerekse kamu hizmetlerinden yeterince pay alamama topluma tam katılımı engellemekte, aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır. Nitekim ırk ile yoksulluğun kuvvetli bir ilişkisi olduğu, sosyo-ekonomik statüsü düşük mahallelerde komşularla sosyal etkinlikler içine girme isteğini azalttığı, iktidarsızlık ve güvensizlik kaynağı olduğu, gruplar arası önyargıları ve rekabeti beslediği yapılan amprik araştırmalarda ortaya çıkmaktadır⁵⁷. Bu

⁵¹ Kurz K; Nikolei, S.2001:8

⁵² Sosyal kaynaşma ile ekonomik eşitsizlikler arasındaki ilişkiyi sorgulayan yaklaşımlarda iki farklı şekilde analiz gözlenmektedir. Birincisi ikisi arasında doğrudan ve negatif bir ilişki olduğunu varsaymaktadır. İkincisi ise hem nesnel dezavantajları hem de görelî yoksunluğu ölçümlenmektedir. Görelî yoksunluk kavramının ana unsuru fırsat yokluğudur ve yoksunluk mal ve hizmetlere, fırsatlara ve kurumlara erişimde yetersizliklerin hem nesnel düzeyde hem de algısal düzeyde olmasıdır (Fahey. 2005: 10).

⁵³ Gough ve Olofsson. 1999:105

⁵⁴ Dahrendorf, 1995:vii

⁵⁵ Burke, M.; Shields, J. "Job-Poor Recovery: Social Cohesion and the Canadian Labour Market". Ryerson Social Reporting Network, Ryerson Polytechnic Institute. 1999. <http://www.ryerson.ca/ORS/research/job.html> (26.12.2009)

⁵⁶ Dahrendorf, 1995: 38

⁵⁷ Li, Y.; Pickles, A.; Savage, M. 'Social Capital and Social Trust in Britain the late 1990s'; European Sociological Review, 21, 2005: 115.

kapsamda Berger Schmitt⁵⁸ toplumun sosyal kaynaşmasını bireylerin iş hayatında, okulda, mahallede algıladıkları eşitsizlikler ve ayrımcılıklar dahil deneyimledikleri yaşam kalitesinin bir parçası olarak ele almaktadır.

Çeşitliliğin artması ve sosyal kaynaşma ilişkisi diğer bir ilgi alanını oluşturmaktadır. Avrupa Konseyi, çeşitlilik ve sosyal kaynaşma arasındaki bağı tanımlarken küreselleşmenin evrensel insan hakları merkezli ortak dünya değerleri yarattığı gibi çeşitliliği de artırdığından bahsetmektedir. Bu nedenle çeşitlilik sosyal kaynaşmayı sağlayıcı bir etki yaratırken, çeşitliliğin farklılık noktasına taşınması da tersi sonuç doğurmaktadır. Bu kapsamda özellikle sosyal yapıyı ve ilişkileri çözen postmateryalizm, postmodernizm ve post-sanayileşmenin etkileri üzerinde durulmaktadır⁵⁹.

Küreselleşme süreciyle birlikte kolektif toplumsal öznelerin bölünüp parçalandığı ve birey-özne'nin daha fazla önem kazandığı bilinmektedir⁶⁰. Bireyselleşmenin güç kazanması, vatandaşları birbirine bağlayan ulusal kültürün etkisinin de giderek azalması süreci ile birlikte gelişmektedir. Bu kapsamda "biz kimiz" sorusuyla birlikte din-mezhep, etniklik, toplumsal cinsiyet etrafında yeni çelişkiler ve siyasallaşma biçimleri de ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda bir yandan toplumsal mutabakatı kuran anayasaların renksizliği, çok kültürlü vatandaşlık, azınlık hakları, ayrımcılığın önlenmesi gibi vatandaşlık temelli çözümler ele alınırken, diğer yandan yeni dayanışma, aidiyet ve ulusal kimlik inşası da sosyal kaynaşma bağlamında tartışılmaktadır⁶¹.

Çeşitliliğe odaklanan çalışmalar, sosyal kaynaşmayı etkileyen faktörlerin hem olumlu hem de olumsuz sonuçlarına dikkat çekmektedirler. Irkçılık, yabancı düşmanlığı, politik-dini ve kültürel hoşgörüsüzlük, azınlıklara karşı ayrımcılık ile mücadele yanı sıra azınlıkların ve göçmenlerin entegrasyonu sosyal kaynaşmanın bir kutbunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda çeşitlilik değerlerin, yaşam biçimlerinin, kültürlerin, dillerin çoğulculuğu ve toplumun zenginliğidir. Kültürlerarası ilişkilerin etkileşiminin güçlendirilmesi ve çeşitliliğin tanınması, farklılığa saygı sosyal kaynaşmanın olmazsa olmaz şartları iken, aksi durumların oluşması halinde çözümlenin kaçınılmazlığı vurgulanmaktadır⁶². Çokkültürlülük/tanıma politikalarının sosyal

⁵⁸ Berger-Schmitt, 2000:7

⁵⁹ Evans, G., (Der.), The End of Class Politics? Class Voting in Comparative Context, Oxford: Oxford University Press. 1999:1.

⁶⁰ Hall, S.; Jacques, M. (Der.). *Yeni Zamanlar:1990'larda Politikanın Değişen Çehresi*. (Çev: A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı.1995: 109.

⁶¹ Örneğin 2000 yılında Parekh "The Future of Multi-Ethnic Britain" isimli bir rapor yayınlarken, İngilizlik, oldukça sistematik, çoğunlukla konuşulmayan ırkçı çağrışımlara sahiptir değerlendirmesini yapmıştır (Parekh 2000:38). Söz konusu raporda, polis teşkilatı, yargı, eğitim sistemi, medya ve kültür kurumları, sağlık sistemi, refah rejimi, işgücü piyasası, göçmenlik ve sığınma politikaları, siyasal sistem ve din, toplumsal kurumlar olarak ele alınarak İngiltere'de kurumsal ayrımcılık ve ırkçılık yapıldığı değerlendirildiği yer almıştır. Rapor, çok kültürlü ve çok etnikli bir toplumda sosyal kaynaşmanın yeniden ele alınması gerektiğini gündeme getirmiş ve bireysel haklar yanısıra grup haklarının tanınması yönünde politikalar önermiştir.

⁶² Council of Europe. *Diversity and Cohesion: New Challenges for the Integration of Immigrants and Minorities*. 2000:11
<http://www.social.coe.int/en/cohesion/action/publi/migrants/diversit.htm>

kaynaşmanın dayandığı güven, işbirliği, dayanışma, ideallerini derinden sarstığı, sosyal kesimler arası çatışmaları artırıp, hoşgörüyü azaltmakta, gruplar arası iletişim ve temasları zayıflattığı da değerlendirilmektedir. Çeşitlilik ve irki çoğulculuğun topluluk duygusu, kişilerarası güven, formel ve enformel etkileşimler üzerinde zarar verici sonuçlar doğurduğu birçok amprik çalışmada ortaya konulmuştur⁶³. Huntington⁶⁴ Amerika'nın çoğulculuk-çeşitlilik ve göçmenlik nedeniyle ulusal birliğinin tehlikede olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda çokkültürlülüğün bırakılması ve asimilasyona tekrar dönülmesi yanı sıra çeşitliliğin güçlendirilirken aynı zamanda ortak değerlerin ve çeşitlilik içinde birliğin yaratılmasının da altını çizen çalışmalar mevcuttur⁶⁵.

Bu nedenle mesele türdeşlik ve çeşitlilik arasında denge kurmaktır. Bu bağlamda kültür politikası sosyal kaynaşma ve çeşitlilik arasında ilişkiyi yönetmenin bir aracıdır. Yine eğitim ve eğitim politikası da diğer bir aracı olarak vurgulanmaktadır⁶⁶.

Sosyal kaynaşma için topluluk bağlarının öneminin altını çizen ve topluluk niteliği ile sosyal kaynaşma arasındaki ilişkileri analiz eden çalışmalar da vardır. Bu çalışmalar içinde özellikle sosyal sermaye, sosyal ağlar ve sosyal yardımlaşma sosyal kaynaşmanın kurucu unsuru olarak ele alınmaktadır. Topluluk bağlarının öneminin altını çizen bu türden çalışmalarda sosyal sermaye bağımlı ya da bağımsız değişken olarak ele alınmaktadır.

Bu kapsamda sosyal kaynaşmayı etkileyen bir konu sosyal ve siyasal katılıma ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Fark eksenli bölünen toplumsal topografya, siyasal temsil alanında ve ulusal kurumlara güven noktasında da ciddi bir krizle karşılaşmaktadır. Çoğulcu toplumu kucaklayamayan bürokratik sendikal örgütler ve siyasi partiler gibi geleneksel temsil mekanizmalarına ve ulusal kurumlara yönelik güven genel olarak azalmaktadır. Ayrıca sosyal kaynaşma açısından diğer bir sorun farklı çıkarlar ve farklılık ekseninde oluşan sivil toplum kuruluşları arasındaki iletişimin varlığı ve düzeyidir. Birbirleri arasında iletişim ve etkileşimin zayıf, paralel toplulukların varolduğu toplumlarda şiddete yönelme potansiyeli yüksektir. Öte yandan fark ekseninde sivil toplum kuruluşları ya da toplumsal hareketler etrafında örgütlülük gelişirken, farklılığı esas alan

⁶³ Letki, N. "Does Diversity Erode Social Cohesion? Social Capital and Race in British Neighbourhoods", *Political Studies*, 56/1, 2007:111

⁶⁴ Huntington, S. "Who Are We? The Challenges to America's National Identity". New York: Simon and Schuster. Information Management, The University of Brighton. 2004. <http://www.it.bton.ac.uk/research/seake/intro.html>. (21.12.2009)

⁶⁵ Bu konuda bkz. Cante, T. *Community Cohesion: A Report of the Independent Review*. London: Home Office. 2001; Denham, J. *Building Cohesive Communities. A Report of the Ministerial Group on Public Order and Community Cohesion*, London: Home Office 2001 ve McGhee, D. "Moving to our common ground. A Critical Examination of Community Cohesion Discourse in Twenty-first Century Britain", *The Sociological Review*, 51, 2003, 376-404

⁶⁶ Green, A; Preston, J; Sabates, R. *Education, Equity and Social Cohesion: A Distributional Model, Wider Benefits of Learning Research Report, No. 7, Centre for Research on the Wider Benefits of Learning*. Mart 2003: 3

toplumun birbirine güveni azaltmakta ve birbirleriyle iletişimi de zayıflamaktadır. Örneğin Putnam, “Bowling Alone”⁶⁷ adlı çalışmasında sosyal sermayenin ciddi oranda azaldığı tespitinde bulunarak; formel üyeliklerin, sivil örgütlere katılımın, güvenin ve sosyal yardım ve bağışların azalmasını sosyal kaynaşmayı tehdit eden gelişmeler olarak değerlendirmektedir. Sivil bağlılığın/sivil toplumun zayıflaması, sosyal sermayenin azalmasına ve sonuçta demokratik yönetim temelini kırılganlaşmasına yol açacaktır. Yine bazı çalışmalarda aile içi ve dışı sosyal sermaye, mahalle düzeyinde ortaklıklar ve yerel düzeyde aidiyetlerin, sosyal kaynaşma üzerinde rol oynadığı iddia edilmektedir⁶⁸. Belli dışlanmış grupların, dezavantajlıların belli mahallelerde yoğunlaşması, gettolaşma vb. çalışmalar sosyal kaynaşmanın zayıflaması bağlamındaki diğer tespitlerdir.

Alesina ve LaFerrara⁶⁹ Amerika üzerinde yaptığı çalışmada ırki çeşitlilik ile kişilerarası güven arasında çok güçlü negatif bir ilişkinin olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca çeşitlilik bireylerarasındaki etkileşim üzerinde de olumsuz etkiye sahiptir. Bireyler ırk ve etnisite olarak kendilerine benzeyenlerle etkileşime geçmeyi tercih etmektedirler ve bu bulgu başkaca çalışmalarda da teyit edilmektedir⁷⁰. Diğer bir yaklaşımda temasın önemine vurgu yapmakta ve ırklar arası temasın türünün ve konut bölgelerinde entegrasyonun gruplar arası önyargıları azalttığını bulgulamaktadır. Keza heterojen bölgelerde yaşamının sosyal kaynaşma üzerinde olumlu etki ürettiği ifade edilmektedir⁷¹.

3.2- Bir Neden Olarak Sosyal Kaynaşma

Bu türden çalışmalar sosyal kaynaşmayı pozitif sonuçlar yaratan bir kavram olarak değerlendirmektedir. Bu tür çalışmalar sosyal kaynaşmanın makroekonomik performans, insanın refahı/esenliği ve katılıma katkılarını ele almakta ve sosyal sermaye ve sosyal ağları sosyal kaynaşmanın kurucu unsuru olarak değerlendirmektedir. Örneğin Osberg’in editörlüğünde yayınlanan *The Economic Implications of Social Cohesion*⁷² (2003) adlı kitap, sosyal kaynaşmanın nüfus, sağlık, çocukların refahı/esenliği, makroekonomik performans, toplam yatırım ve bölgesel kalkınma açısından yarattığı olumlu etkileri irdelemektedir.

McCracken⁷³, sosyal kaynaşma ile ekonomik performans arasında güçlü bağlar olduğunu iddia etmektedir. Paralel şekilde sosyal kaynaşmanın

⁶⁷ Putnam, R.D. “Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community”. New York: Simon and Schuster. 2000.

⁶⁸ McCracken 1998:11

⁶⁹ Alesina, A.; Ferrara, E.L. “Who Trusts Others?”, *Journal of Public Economics*, 85, 2002:225

⁷⁰ Bu konuda Bkz. Costa, D. L. and M. E. Kahn, “Civic Engagement and Community Heterogeneity: An Economist’s Perspective”; *Perspectives on Politics*, 1, 2003, 103-111. ve Putnam, R.D. “Ethnic Diversity and Social Capital”, paper presented at the Ethnic Diversity and Social Capital, ESRC Families and Social Capital Research Group Seminar, British Academy, London, 24 Haziran 2003.

⁷¹ Letki, 2007:123

⁷² Osberg, L (Der). *The Economic Implications of Social Cohesion*, University of Toronto Press. 2003.

⁷³ McCracken, 1998: 10–11

cazip bir yatırım ortamını oluşturduğu ifade edilmektedir. Ayrıca sosyal kaynaşmayı güven ve işbirliği yapma niyeti olarak tanımlayan ve bu kapsamda sosyal kaynaşmanın politik istikrarı sağlarken ekonomik mübadelede riskleri azalttığı, maliyetleri düşürdüğü iddia edilmektedir. Bununla birlikte, verimliliği artırdığı, işveren tatminini yükselttiği ve yaratıcı/yeni fikirlerin geliştirilmesine kolaylık sağladığı kabul görmektedir⁷⁴.

Putnam, İtalya'nın bazı bölgelerinde daha az yolsuzluk görülmesi ve daha müreffeh olduğunu bulgularken, bu bölgelerde spor kulüpleri, sosyal dernekler gibi enformel küçük grupların var olduğunu ve geleneksel olarak bu türden kurumlara katılımın yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bunların güven ve dayanışma tesis ettikleri ve kolektif eylemi kolaylatırarak son kertede ekonomik büyümeye katkı sağladıkları değerlendirilmektedir. Sosyal kaynaşmanın diğer bir etkisi de sağlık, güvenlik ve diğer sosyal maliyetleri aşağı çekmesidir⁷⁵.

Bu kapsamda ekonomik büyümeyi hedefleyen politikaların sosyal kaynaşma üzerinde yaratacağı etkileri göz ardı etmemesi, buna karşılık sosyal kaynaşmayı hedefleyen politikaların da otomatik olarak ekonomik büyümeye olumsuz etkide bulunacağı düşünülmemesi gerektiği yönünde uyarı yapılmaktadır. Neticede ekonomik büyüme sosyal kaynaşmayı güçlendirirken, sosyal kaynaşmada ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır⁷⁶.

Son zamanlarda makro-ekonomik performastan daha çok bireysel refah üzerinde sosyal kaynaşmanın etkileri irdelenmektedir. Sosyal sermaye ile kişi başı gelir arasındaki bağlantının güçlü olduğunu iddia eden bu türden yaklaşımlar, sosyal kaynaşmanın bireysel ekonomik refah üzerinde ise mutlaka pozitif bir etkide bulunduğunu iddia ederler. Bu kapsamda özellikle çocukların yoksulluk ve medeni durumdan kaynaklı olarak yaşadığı olumsuzluklardan daha çok sosyal sermaye ve mahalle niteliklerinin belirleyici olduğu değerlendirilmektedir. Bu çalışmalarla birlikte refahı kuran dağıtım ve ekonomik güvenlik konularına da yeniden bir yönelim gözlenmektedir. Ancak bu defa sosyal kaynaşmayı sağlayıcı faktörler olarak değil, sosyal kaynaşmanın sağladığı sonuçlar olarak ele alınmaktadır⁷⁷.

Sağlık ve sosyal kaynaşma arasındaki ilişkilerin araştırılması bu kapsamdaki başka bir çabayı oluşturmaktadır. Sosyal kaynaşmanın daha sağlıklı bir toplum yapısı ortaya çıkardığı araştırmalarda ortaya çıkan bir değerlendirmedir⁷⁸. Örneğin ekonomik eşitsizlik ile topluluk sağlığını araştıran Wilkinson'a⁷⁹ göre gelişmiş ülkeler arasında sağlıklı toplum göstergelerine sahip olanlar en zengin toplumlar olmayıp, aksine zengin ve fakir arasında ayrımın en az olduğu toplumlardır. Bu bağlamda sağlıklı

⁷⁴ Beauvais ve Jenson 2002: 28

⁷⁵ Stanley, 1993:6 ve Kawachi, I. Social Cohesion and Health. 1998. www.earlylearning.ubc.ca/documents/...health/Kawachi%20I,%201998.pdf (18.12.2009)

⁷⁶ Stanley 1993:7-8

⁷⁷ Beauvais ve Jenson 2002: 30-31

⁷⁸ Beauvais ve Jenson 2002: 29

⁷⁹ Wilkinson, R. G. 1996: 315

toplumlar sosyal kaynaşmanın yaşam kalitesinin önemli bir parçasını oluşturduğunu göstermektedir. Yine sosyal kaynaşmanın hem bireysel hem de topluluk düzeyinde daha sağlıklı bir toplum oluşumuna katkı sağladığı, sosyo-ekonomik statü-sağlık ilişkisinden iki kat daha güçlü bir ilişkinin gözlemlendiği araştırmalarda bulgulanmaktadır. Örneğin sosyal kaynaşma derecesi yüksek topluluklarda genç yaşta hamilelik, suç ve ölüm oranlarının düşük olduğu gözlenmektedir⁸⁰.

Sosyal katılım oranı sosyal sermayenin bir sonucu olarak ele alınmaktadır. Bu konuda yapılan bir araştırmada yaşlı engelliler ki engelliliğin toplumda damgalandığı bir dönemde sosyalleşmişlerdir, daha düşük bir sosyal sermayeye sahip oldukları ve düşük siyasal katılım gösterdikleri tespit edilmiştir. Buna karşılık engelli gençler engelsiz gençlerle ya aynı düzeyde ya da onlardan daha yüksek düzeyde katılım oranına sahiptir⁸¹.

Yine bazı çalışmalarda bireylerin emek piyasasına başarılı şekilde girmelerinde sosyal ağların rolü araştırılmış olup, işsiz birinin işe girmesinde kuvvetli sosyal ağlara sahip olması, yakın arkadaşlarının varlığının olumlu etkiye bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamdaki iddia sosyal ağlar içinde yer alan bireylerin işe girme fırsatı üzerinde olumlu katkı sağladığı yani sosyal kaynaşmanın pozitif bir şey olduğudur.

Bu türden bulgular, 1980 sonrası dönemde Thatcher merkezli yeni sağ söylemde başat hale gelen “toplum diye bir şey yoktur” vurgusu karşısında, bireylerin tercihlerine indirgenmeyecek derecede toplumun önemli olduğunu, topluluk niteliklerinin bireylerin refahı ve esenliği açısından da belirleyici olduğunu göstermektedir⁸².

4. SONUÇ

Sosyal kaynaşma, Avrupa'nın ve dünyanın olduğu kadar, Alevi-Sünni, Türk-Kürt gibi etnik veya mezhepsel temelde var olan farklılıklarının ve bu farklılıklar üzerinde yürütülen siyasetlerin, birlikte yaşama iradesi üzerinde yarattığı sonuçların değerlendirilmesi bakımından Türkiye'nin de öncelikli tartışma çerçevesini kuran bir kavramdır.

Bugüne kadar yapılan çalışmalar daha çok entegrasyon bağlamını kullanmıştır. Ancak entegrasyon ideolojik muhteva taşımaktadır ve çoğunluğa benzetme, ya da çoğunluk tahakkümüne dayandırma, asimile etme gibi boyutlara sahiptir. Bu yönüyle de farklılıkları özel alana hapseden, meşru görmeyen hatta yok edilmesi gereken arazlar olarak değerlendiren politikalara da altlık oluşturabilmektedir. Ayrıca entegrasyon nereye ve kime sorularını da beraberinde getirmektedir. Burda bir yandan birbirine karşı iki

⁸⁰ Kawachi 1998: 24

⁸¹ Beauvais ve Jenson 2002: 30

⁸² Kawachi 1998: 28

farklı kültürün olduğu varsayılarak bir hata yapılırken, entegrasyonu gereken grup türdeşmiş gibi kabul edilerek başka bir hata daha yapılmaktadır⁸³.

Sosyal kaynaşma kavramının ise hem nötr olması bu yönüyle farklılıklar arasında başatlık/madunluk kurmayarak eşitlik tesis etmesi hem de birlikte yaşama iradesi, ortak ve paylaşılan değerler, toplumsal kümeler arası ilişkilerin sıklığı ve niteliği gibi hususlara vurgu yapması nedeniyle köklü toplumsal meselelerimizde yeni bir perspektif sunacağı değerlendirilmektedir.

Kavram üzerinde tam bir mutabakat olmasa da, sosyal kaynaşma kavramının farklılıklar ve birlikte yaşama değerleri arasında yeni bir dengenin kurulması bakımından yol gösterici bir işlev göreceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Alesina, A.; Ferrara, E.L. “Who Trusts Others?”, *Journal of Public Economics*, 85, 2002, s: 207-234.
2. Beauvais, C; Jenson J. “Social Cohesion: Updating the State of the Research”, CPRN Discussion Paper, n: F/22. 2002. <http://www.cprn.org/doc.cfm?doc=167&1=en> (10.12.2009)
3. Beresneviute, V. “Dimensions of Social Integration of Ethnic Groups in the Contemporary Society of Lithuania”. *Ethnicity Studies*. (2005).
4. Berger-Schmitt, R. “Social Cohesion As an Aspect of the Quality of Societies: Concept and Measurement”. Mannheim: Centre for Survey Research and Methodology (ZUMA) EuReporting Working Paper No.14. 2000.
5. Berger-Schmitt, R. “Considering Social Cohesion in Quality of Life Assessments: Concept and Measurement, *Social Indicators Research*, 58, 2002. 403-428
6. Berghman, J. “Social Protection and Social Quality in Europe”. *The Social Quality of Europe*, W. Beck, L. van der Maesen and A. Walker (Der). Bristol: The Policy Press.1998.251-268.
7. Bernard, P. “Social Cohesion: A Critique”, CPRN Discussion Paper No : F/09, Aralık 1999. <http://www.cprn.org/doc.cfm?doc=311&=en> (12.12.2009)
8. Bollen, K. A.; Hoyle, R. H. “*Perceived Cohesion: A Conceptual and Empirical Examination*”, *Social Forces*, The University of North Carolina Press, 69, Aralık 1990, s: 479-504.

⁸³ Habib, S. K. *Social Integration and Related Concepts: A Bottom up Perspective of Theories in Real Life: Illustration from Egypt*, United Nations Department of Economic and Social Affairs Division for Social Policy and Development In collaboration with the Government of Finland. 2008.

9. Bourdieu, P. "The Forms of Capital." John G. Richardson (Der.): *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press. 1986. 241-258.
10. Burke, M.; Shields, J. "*Job-Poor Recovery: Social Cohesion and the Canadian Labour Market*". Ryerson Social Reporting Network, Ryerson Polytechnic Institute. 1999. <http://www.ryerson.ca/ORS/research/job.html> (26.12.2009)
11. Canadian Heritage, *Perspectives on Culture and Development in Canada*, Canadian Background Paper submitted to the World Commission on Culture and Development. 1995.
12. Cantle, T. *Community Cohesion: A Report of the Independent Review*, London: Home Office. 2001.
13. Chan, J.; To, H.; Chan, E. "*Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research*", *Social Indicators Research*, 75, 2006. 273-302.
14. Chiesi, A. "*Social Cohesion and Related Concepts*, in *Advances in Sociological Knowledge*" N. Genov (Der.), Paris: International Social Science Council, 2002, 235-253.
15. Coleman J. S. *The Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press. 1990.
16. Conteh-Morgan, E. "Globalization Processes: Impact on Inequality and Social Cohesion" *ISA's 49. Annual Convention, Bridging Multiple Divides toplantisunda sunulan bildiri, Hilton San Francisco, San Francisco, CA, USA, 26 Mart 2008*, http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/2/5/4/2/9/pages254296/p254296-1.php (4.12.2009)
17. Costa, D. L. and M. E. Kahn, "Civic Engagement and Community Heterogeneity: An Economist's Perspective"; *Perspectives on Politics*, 1, 2003, 103-111.
18. Council of Europe. *Diversity and Cohesion: New Challenges for the Integration of Immigrants and Minorities*. 2000. <http://www.social.coe.int/en/cohesion/action/publi/migrants/diversit.htm> (14.12.2009)
19. Dahrendorf, R, *Report on Wealth Creation and Social Cohesion in a Free Society*, London: 1995
20. Denham, J. *Building Cohesive Communities. A Report of the Ministerial Group on Public Order and Community Cohesion*, London: Home Office 2001.
21. European Commission, *Third Report on Economic and Social Cohesion*, Brussels, Commission of the European Communities. 2004.

22. Evans, G., (Der.), *The End of Class Politics? Class Voting in Comparative Context*, Oxford: Oxford University Press. 1999.
23. Fahey, T.; Whelan, C. T. and Maître, B. *First European Quality of Life Survey: Income inequalities and deprivation*, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities. 2005.
24. Ferlander, S.; Duncan, T. *Social Cohesion and On-Line Communities. The SCHEMA Project (Social Cohesion through Higher Education in Marginal Areas)*, 1999. <http://www.STIR.ac.uk/schema>. (22.12.2009)
25. Flore, G. "Social Capital in Diverse Communities" 2005. www.ccsr.ac.uk/esds/events/2005-11-04/flore.pdf (20.12.2009)
26. Gittell, R.; Vidal, A. *Community Organizing. Building Social Capital as a Development Strategy*. London: Sage. 1998.
27. Gough and Olofsson (Der). *Capitalism and Social Cohesion: Essays on Exclusion and Integration*, Palgrave: UK/USA, 1999.
28. Green, A; Preston, J; Sabates, R. *Education, Equity and Social Cohesion: A Distributional Model, Wider Benefits of Learning Research Report, No. 7, Centre for Research on the Wider Benefits of Learning. Mart 2003.*
29. Haan, A. *Social Eclusion: Towards a Holistic Understanding of Deprivation*. 1999. <http://www.dse.de/ef/poverty/hehaan.htm> (12.12.2009)
30. Habib, S. K. *Social Integration and Related Concepts: A Bottom up Perspective of Theories in Real Life: Illustration from Egypt*, United Nations Department of Economic and Social Affairs Division for Social Policy and Development In collaboration with the Government of Finland. 2008.
31. Hall, S.; Jacques, M. (Der.). *Yeni Zamanlar:1990'larda Politikanın Değişen Çehresi*. (Çev: A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı.1995.
32. Harper, R ; Kelly, M. *Measuring Social Capital in the United Kingdom*, Office for National Statistics. 2003 http://www.statistics.gov.uk/socialcapital/downloads/harmonisation_stev_e_5.pdf (16.12.2009)
33. Huntington, S. "Who Are We? The Challenges to America's National Identity". New York: Simon and Schuster. Information Management, The University of Brighton. 2004. <http://www.it.bton.ac.uk/research/seake/intro.html>. (21.12.2009)
34. Jeanotte, S. *Social Cohesion Around the World: An International Comparison of Definitions and Issues*. The Department of Canadian Heritage, Strategic Research and Analysis Directorate. 2000.
35. Jenson J. *Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research, Canadian Policy Research Networks, CPRN Study, n° F/03*. 1998.

36. Jenson, J. “Identifying Links: Social Cohesion and Culture”, *Canadian Journal of Communication*, Vol. 27. 2002, 141-151
37. Kawachi I, Kim D; Coutts A; Subramanian, S. V. “Reconciling The Three Accounts of Social Capital”. *International Journal of Epidemiology*, 32 (4). 2004. 682–690.
38. Kawachi, I; Coutts, A; Pinto, P; Cave, B, *Social Capital Indicators in UK, A Research project for the Commission for Racial Equality*, Ben Cave Associates Ltd, Haziran 2007
39. Kawachi, I. *Social Cohesion and Health*. 1998. www.earlylearning.ubc.ca/documents/...health/Kawachi%20I,%201998.pdf (18.12.2009)
40. Kurz K; Nikolei, S. *Global Competition and Labor Market Restructuring: the Transition into the Labor Market in Germany*, GLOBALIFE Working Paper Series, v: 15, Faculty of Sociology, University of Bielefeld, 2001.
41. Li, Y.; Pickles, A.; Savage, M. 'Social Capital and Social Trust in Britain the late 1990s'; *European Sociological Review*, 21, 2005. 109-123.
42. Letki, N. “Does Diversity Erode Social Cohesion? Social Capital and Race in British Neighbourhoods”, *Political Studies*, 56/1. 2007. 99-126.
43. Lockwood, D. *Civic Integration and Social Cohesion in Capitalism and Social Cohesion: Essay on Exclusion and Integration*, I. Gough ve G. Olofsson (Der.). New York, Palgrave Macmillan. 1999.
44. Maxwell, J. *Social Dimensions of Economic Growth*, Eric John Hanson Memorial Lecture Series, University of Alberta. 1996.
45. McCracken, M, *Social Cohesion and Macroeconomic Performance*, Centre for the Study of Living Standards (CSLS) Conference: The State of Living Standards and the Quality of Life, Ottawa, Ekim 30–31, 1998.
46. McGhee, D. “Moving to our common ground. A Critical Examination of Community Cohesion Discourse in Twenty-first Century Britain”, *The Sociological Review*, 51, 2003, 376-404.
47. Mitchell, D. *Globalization and Social Cohesion: Risks and Responsibilities.2000*.<http://www.issa.int/pdf/helsinki2000/topic0/2mitchell.PDF>. (22.12.2009).
48. Nevitte, N. “Value Change and Re-orientations in Citizen-State Relations”. *Canadian Public Policy* Vol. XXVI, Supplement 2: 2000. S74-S94.
49. Noll, H. *Social Indicators and Quality of Life Research:Background, Achievements and Current Trends*, 2004. <http://manta.cs.vt.edu/isqols/Noll-SI-Research-in-Genov-2004.pdf> (22.12.2009).

50. O'Connor, P: Mapping Social Cohesion- Canadian Policy Research Networks, CPRN Discussion Paper, N: F/01, 1998, Ottawa
51. OECD. *The Well-Being of Nations: The Role of Human and Social Capital*. OECD: Paris. 2001.
52. Osberg, L (Der). *The Economic Implications of Social Cohesion*, University of Toronto Press. 2003.
53. Oxoby, R. "Understanding Social Inclusion, Social Cohesion and Social Capital". *International Journal of Social Economics*, 2009, vol:36/12, s: 1133-1152.
54. Parekh, B. (Der) *The Future of Multi-Ethnic Britain*. London: Profile Books. 2000.
55. Phillips, D. "Social Inclusion, Social Exclusion and Social Cohesion: Tensions in a Post-industrial World. *Hong Kong Journal of Social Work*, 42(1&2), Summer and Winter 2008, 3-31.
56. Portes, A. "Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology". *Annual Review of Sociology*, 24. 1998. 1-24.
57. Putnam, Robert D.: *Making democracy work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press. 1993
58. Putnam, R.D. "Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community". New York: Simon and Schuster. 2000.
59. Putnam, R.D. ".Social Capital: Measurement and Consequences". *Isuma – Canadian Journal of Policy Research* Vol. 2, No. 1. 2001. 41-51.
60. Putnam, R.D. "Ethnic Diversity and Social Capital", paper presented at the Ethnic Diversity and Social Capital, ESRC Families and Social Capital Research Group Seminar, British Academy, London, 24 Haziran 2003.
61. Sapanalı, F, "Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mucadele Yöntemleri" *Çalışma ve Toplum*, 2005/3, 51-70
62. SEAKE (Social and Educational Applications of Knowledge Engineering Centre). *Knowledge Networking and Social Cohesion in the Information Society*. School of Research. Ottawa: Strategic Research and Analysis Directorate, Department of Canadian Heritage and Canadian Policy Research Networks, CPRN Study No. F/03. 1998.
63. Silver, "Social Exclusion and Social Solidarity." *International Labour Review* 133, nos. 5-6 (1994): 531-78.
64. Sirovatka, T; Mares, P. "Social Exclusion and Forms of Social Capital: Czech Evidence on Mutual Links". *Czech Sociological Review*, Vol. 44, No. 3. 2008. 531-555

65. Stanley, D. "What Do We Know about Social Cohesion: The Research Perspective of the Federal Government's Social Cohesion Research Network". *Canadian Journal of Sociology*, 28(1).1993.
66. Whelan, C. T.; Maître, B. "Vulnerability and Multiple Deprivation: Perspectives on Economic Exclusion in Europe: A Latent Class Analysis". *European Societies*, 7, 2005a, 423-450.
67. Whelan, C. T.; Maître, B. "Economic Vulnerability, Multidimensional Deprivation and Social Cohesion in an Enlarged European Community", *International Journal of Comparative Sociology*, 46, 2005b.215-239.
68. Wilkinson, R. G. *Unhealthy Societies: The Afflictions of Inequality*. London: Routledge. 1996.
69. Woolley, F. "Social Cohesion and Voluntary Activity: Making Connections", Center for the Study of Living Standards (CSLS) Conference: The State of Living Standards and the Quality of Life, Ekim 30-31, Ottawa 1998.